

УДК 332.3:[502.131:332.135]

О. В. Лазарева,

д. е. н., доцент, доцент кафедри управління земельними ресурсами,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0000-0002-1050-7118

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.18.3

АЛГОРИТМ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАНЬ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

O. Lazareva,

Doctor of Economic Sciences, associate professor of management

the landed resources department, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine

THE ALGORITHM AND TOOL OF EKOLOGO-ECONOMIKAL DEVELOPMENT OF LAND TENURES ARE IN THE CONDITIONS OF EUROINTEGRATION PROCESSES

У статті наведено чинники розвитку землекористувань, завдяки яким буде досягнуто їх злагоджений та збалансований розвиток. Висвітлено думку, що потрібно об'єднати всі наявні на відповідній території земельні паї у цілісні один або декілька земельних масивів. Запропоновано алгоритм досягнення еколого-економічного розвитку землекористувань, що включає в себе аналіз конкурентних можливостей території, аналізу кон'юнктури ринку, вивчення елементів макро- і мікрооточення, вивчення внутрішніх сил та слабкостей об'єднаних територіальних громад, прийняття управлінських рішень щодо розвитку землекористувань, формування бізнес-плану, залучення інвесторів, обґрунтування перспектив розвитку громади.

Запропонований інструментарій забезпечення еколого-економічного розвитку землекористувань, який включає в себе економічну, екологічну та соціальну складову. Цей інструментарій є алгоритмом, за допомогою якого забезпечується поступальний розвиток ОТГ в умовах децентралізації в рамках розвитку євроінтеграційних процесів.

In the article the factors of development of land-tenures are driven, such as institutional, productive and ecological and economics due to that it will be attained them concerted and balanced development. An idea is reflected, that it is needed to unite all present on corresponding territory landed shares is integral one or a few landed arrays. It is indicated that an association of the landed scares is the best alternative of organization of production and labor.

The algorithm of achievement of ecological and economical development of land-tenures, that includes for itself the analysis of competition possibilities of territory, analysis of the state of affairs of the state of affairs of market, study of elements macro and microenvironment, study of internal forces and weaknesses of the incorporated territorial communities, acceptance of administrative decisions in relation to development of land-tenures, forming of business plan, bringing in investors, ground of prospects of development of society, is offered.

This algorithm would allow to provide diversification of production within the framework of the incorporated territorial society and improve quality of life of population due to the achievement of the balanced use of own naturally-resources potential. It is indicated that the (algorithm) needs operative control on all stages of this implementation that will allow instantly to react on possible deviations from the mapped out measure.

It is marked that within the framework of this algorithm must be provided access of all layers of rural population to the economic values from the increase or profit ability and diversification of economic activity that will allow to open new possibilities to the valuable bringing of rural population in the process of land production.

Approaches over are brought in relation to interpretation of them "instrument". Reasonably, that for to ecologo-economical development of land-tenures, expedient is forming of his tool that includes for itself an economic, ecological and social constituent.

This tool shows a soba an algorithm by means of that forward development of OTG is provided in the conditions of decentralization within the framework of development of euro integration processes.

Certainly, with the aim of establishment of crowd conditions of intercommunications between the phenomena and processes more careful study of every component of constituent is needed.

Ключові слова: землекористування, еколого-економічний розвиток, земельні масиви, чинник, алгоритм, інструмент, об'єднані територіальні громади.

Key words: land-tenure, ecological and economical development, factor, algorithm, instrument, territorial communities are incorporated.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З урахуванням складної еколого-економічної ситуації в Україні, коли держава не лише не вирішує проблеми, але і породжує їх, коли вона не здатна задовольнити життєві потреби людей, то і вичерпується ресурс ідентичності цих людей до неї. Тому в цих умовах одним з найбільш актуальних завдань сучасного розвитку економіки України є створення умов для ефективного і динамічного переходу до ринкових відносин. Водночас дуже важливою є реорганізація надмірної концентрації і монополізації виробництва, удосконалення організаційних і структурних відносин. У цих умовах особливої гостроти набуває необхідність забезпечення еколого-економічного розвитку.

У контексті формування цілісної системи розвитку територій, створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного їх розвитку, поліпшення якості життя населення, підвищення ефективності використання виробничих ресурсів та ін, необхідно активізувати процес децентралізації влади, визначити заходи щодо ведення діяльності з урахуванням інтересів територіальних громад, враховуючи економічні, демографічні та інші особливості територій.

У зв'язку з цим у сучасній методології досліджень особливо актуальними постають дослідження, пов'язані з вивченням умов еколого-економічного розвитку землекористувань в умовах євроінтеграційних процесів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Концептуальні засади розвитку землекористувань вивчались багатьма вченими. Зокре-

ма Гуторовим О.І. [1] розкрито аспекти використання земель сільськогосподарського призначення та проблеми становлення екологічно збалансованого виробництва; Горлачуком В.В. [2] вивчаються проблеми розвитку територій у системі євроінтеграційної стратегії України; Добряком Д.С. та Євсюком Т.О. [3] обґрунтовано, що еколого-економічне вивчення земельних ресурсів є важелем вдосконалення процесу екологобезпечного використання земель; Третьяком А.М. та Третьяк В.М. [4] здійснено аналіз досвіду Європейського Союзу щодо формування сталого землекористування сільських територій; Котиковою О.І. та Сохничем А.Я. [5] проведено аналіз економічно доцільного використання землі; Бабміндріою Д.І. [6] наголошується, що еколого-економічне землекористування формується за рахунок інвестиційної привабливості земельно-ресурсного потенціалу. Однак попри вагомі теоретичні та практичні напрацювання щодо проблем розвитку землекористувань, на практиці їх вирішення сьогодні не достатньо розкрито. Потребують необхідності опрацювання безпосереднього алгоритму та інструментарію, завдяки якому необхідно проводити дослідження еколого-економічного розвитку територій.

Актуальність зазначеної проблеми і зумовила вибір теми дослідження та визначила його мету.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування алгоритму та розробка інструментарію забезпечення еколого-економічного розвитку землекористувань.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сьогодні в умовах євроінтеграційних процесів новостворені землекористування об'єднаних територіальних громад стали не тільки місцем проживання населення, а і джерелом задоволення власних потреб (продовольство та сільськогосподарська сировина, природні ресурси). У зв'язку з цим необхідним є вивчення безпосередньо алгоритму їх розвитку, що досягається за рахунок збалансованого зростання еколого-економічних чинників.

На нашу думку, чинники розвитку землекористувань, завдяки яким буде досягнуто їх злагоджений та збалансований розвиток, є такі:

- інституційні чинники, що включають у себе стимулювання процесів оздоровлення та соціального переоблаштування новостворених землекористувань ринкового типу, щоб дозволило поліпшити якість життя їх жителів; забезпечення оптимальних умов проживання, щоб дозволило досягти більш злагодженого рівня життя;

- виробничі чинники, що передбачають наявність необхідного інфраструктурного забезпечення, щоб покращило умови проживання жителів об'єднаних територіальних громад; розвиток різноманітних диверсифікованих видів виробництва, щоб сприяло створенню додаткових робочих місць та багатофункціональному розвитку громади;

- еколого-економічні чинники, що мають на меті оздоровлення довкілля шляхом забезпечення негативного впливу на земельні ресурси за рахунок здійснення заходів з охорони земель; забезпечення розвитку територіальних громад на основі залучення інвестицій, що дозволить впровадити новітні технології виробництва сільськогосподарських культур, сприятиме розширенню їх асортименту; усунення міжгалузевго диспаритету цін на продукцію промисловості і сільського господарства, що створить рівні стартові умови для розвитку різних сфер економіки.

На наш погляд, передумову ефективного розвитку сільськогосподарського землекористування слід розглядати у контексті об'єднання всіх наявних на відповідній території земельних паїв у цілісний один або декілька земельних масивів, використовуючи їх на засадах спільної часткової власності на земельні ділянки. Об'єднання земельних паїв об'єднаної чи необ'єднаної територіальної громади для спільного крупно товарного виробництва є кращою альтернативою організації вироб-

ництва і праці. Це наш український вибір розвитку успішної країни та її економіки, незалежно від того чи це буде симбіоз об'єднаних територіальних громад з наступною децентралізацією влади і повноважень чи без такого об'єднання сучасних адміністративно територіальних одиниць.

З огляду на вищеприведене у вітчизняній економічній політиці запорукою успішного, еколого-економічного розвитку землекористувань є сільськогосподарські підприємства, які займаються не лише виробництвом рослинницької продукції, а й тваринництвом, переробкою сільськогосподарської сировини на борошно, крупу, молоко, м'ясопродукти, кормо виробництвом та цілої низки інших видів діяльності, які притаманні об'єднаним територіальним громадам і впливають із можливостей фінансових, технічних, людських та інших ресурсів.

Відтак алгоритм досягнення еколого-економічного розвитку землекористувань має бути таким, який дозволив би забезпечити диверсифікацію виробництва в рамках об'єднаної територіальної громади та покращити якість життя населення за рахунок досягнення збалансованого використання власного природно-ресурсного потенціалу.

Отже, зазначений алгоритм, на нашу думку, є таким.

Перший етап передбачає аналіз конкурентних можливостей території, що дозволяє оцінити стан та перспективи розвитку об'єднаної територіальної громади.

Другий етап передбачає проведення аналізу кон'юнктури ринку в рамках громади та наявного виробничого потенціалу, а також місцевих природних особливостей, що дозволить оцінити здатність громади досягти злагодженого, рівномірного та збалансованого розвитку та запобігти поглибленню соціально-економічних диспропорцій.

Третій етап включає в себе заходи, пов'язані з оцінкою, вивченням динаміки функціонування інфраструктурних елементів макро- і мікросередовища, обрання базового сценарію еколого-економічного розвитку території.

Четвертий етап дозволяє вивчити і врахувати потенційні небезпеки та загрози, що б перешкождали розвитку території, що забезпечить об'єктивний аналіз досліджуваної території.

На п'ятому етапі окреслюються внутрішні сили та слабкості об'єднаної територіальної громади з метою впровадження стратегії розвитку території.

Рис. 1. Алгоритм досягнення еколого-економічного розвитку землекористувань

Джерело: сформовано автором.

Шостий етап передбачає прийняття управлінських рішень, орієнтованих на формування конкурентоспроможного землекористування.

Сьомий етап передбачає формування бізнес-плану об'єднаної територіальної громади, що дозволить практично втілити комплексну еколого-економічну та соціальну бізнес-ідею розвитку землекористування, в рамках якої будуть вирішуватись питання організації використання землі на засадах прибутковості.

Восьмий етап дозволяє залучити реального інвестора у процес виробництва та реалізації продукції та досягти ефективного використання виробничо-ресурсного потенціалу.

Нарешті, дев'ятий етап включає в себе заходи, пов'язані з обґрунтуванням перспектив еколого-економічного розвитку території.

Наведений алгоритм потребує, передусім, оперативного контролю на всіх етапах його виконання, що дозволить миттєво реагувати на можливі відхилення від намічених заходів (рис. 1).

Наступним в процесі дослідження є формування інструментарію, що сприятиме еколого-економічному розвитку землекористувань.

Економічний тлумачний словник трактує поняття "інструмент" як [7] знаряддя діяль-

ності або засіб, за допомогою якого здійснюють операції на ринку. Згідно з іншим джерелом [8] — це регулювання прийоми, що використовуються державою для забезпечення пропорційності в господарстві країн, створення системи соціальних компенсацій; або ж різноманітні види ринкового продукту фінансової природи. Також це [9] знаряддя для праці або ж сукупність таких знарядь. Погоджуємося з думкою О.С. Мельничука [10], що інструмент — це засіб для досягнення поставленої мети. Отже, сутність інструменту полягає у використанні відповідних елементів з урахуванням досягнення поставленої мети. Економічними інструментами є заходи, що використовують ринкові механізми для досягнення поставлених цілей. Вони призначені для направлення діяльності економічних суб'єктів в найбільш сприятливому напрямку шляхом впливу на витрати і вигоди наявних в їх розпорядженні різних альтернатив поведінки.

Отже, з позиції управління землекористування інструментарій забезпечення еколого-економічного розвитку являє собою систему засобів впливу на землекористування, що забезпечують соціально-економічну та екологічну ефективність.

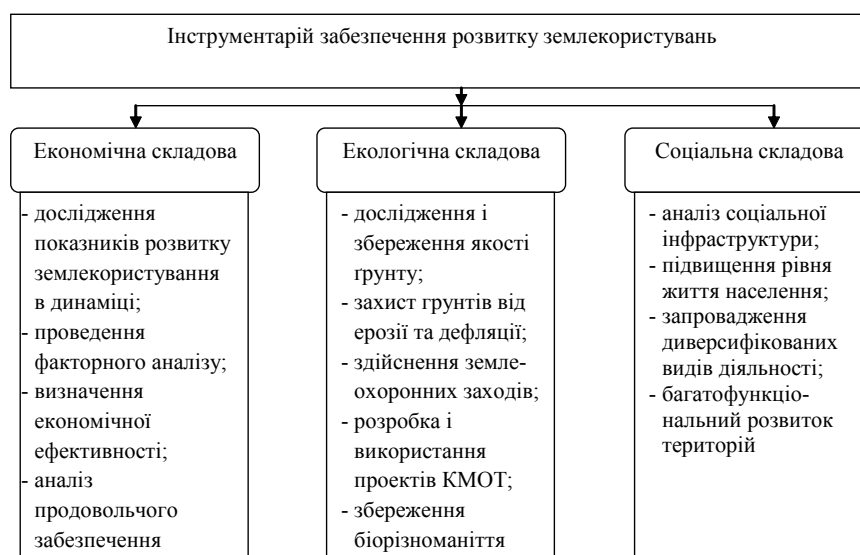

Рис. 2. Інструментарій забезпечення еколого-економічного розвитку землекористувань

Джерело: сформовано автором.

Вважаємо, що економічна складова має передбачати здійснення аналізу ресурсного забезпечення землекористування на основі дослідження показників розвитку землекористування в динаміці; проведення факторного аналізу, що передбачає аналіз впливу окремих факторів на результативний показник; визначення економічної ефективності фінансової та виробничо-господарської діяльності; аналіз продовольчого забезпечення жителів об'єднаної територіальної громади.

Екологічна складова інструментарію забезпечення еколого-економічного розвитку землекористувань має передбачати дослідження і збереження якості землі шляхом відтворення родючості ґрунту; захист ґрунтів від ерозії та дефляції; організація культуртехнічних та землеохоронних заходів; використання землі на основі проектів контурно-меліоративної організації території (КМОТ); збереження біорізноманіття і ландшафтів, оптимізація складу угідь.

Соціальна складова має включати в себе аналіз соціальної інфраструктури, підвищення рівня життя населення, запровадження диверсифікованих видів діяльності, багатофункціональний розвиток територій.

Деталізацію кожного з наведених інструментів представлено на рисунку 2.

У характеристиці представленого інструментарію, що сприятиме еколого-економічному розвитку землекористувань, доцільним є обґрунтування його не лише в межах економічної, екологічної та соціальної складових, а

більш ретельне вивчення кожної компоненти складової з метою встановлення тісноти взаємозв'язків та взаємозалежностей між явищами та процесами. Зазначений підхід дозволить постійно вести науково-обґрунтований аналіз ситуації, що складається в рамках розвитку економічних, екологічних та соціальних чинників та сприятиме ефективності їх розвитку.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

У процесі дослідження вивчено чинники розвитку землекористувань такі, як інституційні, виробничі та еколого-економічні, завдяки яким буде досягнуто їх злагоджений та збалансований розвиток.

Визначено, що алгоритм досягнення еколого-економічного розвитку землекористувань має передбачати такі поступальні дії, як аналіз конкурентних можливостей території, аналізу кон'юнктури ринку в рамках громади та наявного виробничого потенціалу, вивчення елементів макро- і мікрооточення, врахування потенційних небезпек та загроз, що перешкоджають розвитку території, вивчення внутрішніх сил та слабкостей об'єднаних територіальних громад, прийняття науково-обґрунтованих управлінських рішень щодо розвитку землекористувань, формування бізнес-плану об'єднаної територіальної громади, залучення інвесторів задля досягнення ефективного використання потенціалу території, обґрунтування перспектив її розвитку.

У рамках такого алгоритму має бути забезпечений доступ всіх верств сільського населення до економічних вигод від зростання прибутковості та диверсифікації господарської діяльності, що дозволить відкрити нові можливості до повноцінного залучення сільського населення у процес агровиробництва.

Запропонований інструментарій забезпечення еколого-економічного розвитку землекористувань, що включає в себе економічну, екологічну та соціальну складову є алгоритмом, за допомогою якого забезпечується поступальний розвиток ОТГ в умовах децентралізації в рамках розвитку євроінтеграційних процесів.

Отже, подальші дослідження мають бути спрямовані на те, щоб забезпечити об'єднані територіальні громади таким внутрішнім змістом, такими правилами гри, які б забезпечували інтеграційних розвиток всіх секторів економіки.

Література:

1. Гуторов О.І. Напрями формування сталого сільськогосподарського землекористування в умовах трансформації земельних відносин. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://masters.donntu.org/2011/igg/solopova/library/article6.htm> (Accessed 5 August 2019).

2. Розвиток сільських територій [монографія] / В.В. Горлачук, О.Б. Кузьменко, Ю.І. Ярємко; за ред. д-ра екон. наук, професора В.В. Горлачука. Миколаїв, Іліон, 2015, 382 с.

3. Добряк Д.С., Шкуратов О.І., Євсюков Т.О. Наукові основи еколого-економічного вивчення земельних ресурсів. Збалансоване землекористування. 2018. № 3. С. 106—112.

4. Третьак А.М., Другак (Третьак) В.М. Формування сталого землекористування сільських територій: європейський досвід. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2013. № 1—2. С. 64—73.

5. Котикова О.І., Сохнич А.Я., Бабич М.М. Прийняття компромісних рішень у сільськогосподарському землекористуванні: монографія. Миколаїв: Ілліон, 2013. 189 с.

6. Бабміндра Д.І. Буша Д.В. Еколого-економічне природокористування та формування інвестиційної привабливості земельно-ресурсного потенціалу. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2015. № 4 (28). С. 72—80.

7. Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів. Л.М. Алексеєнко, В.М. Олексієнко. Тернопіль: Актон, 2003. 672 с.

8. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. 2-е изд. испр. М.: ИНФРА. 1999. 479 с.

9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В.Р. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2001. 1440 с.

10. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. К., 1985, 1008 с.

References:

1. Gutorov, O.I. (2011), "Directions of forming of permanent land-tenure are in the conditions of transformation of the landed relations", available at: <http://masters.donntu.org/2011/igg/solopova/library/article6.htm> (Accessed 10 Sept 2019).

2. Gorlachuk, V.V. Kuzmenko, O.B. and Yaremko, U.I. (2015), Rozvitok silskih terytory [Development of rural territories], Ilion, Mykolaiv, Ukraine.

3. Dodryak, D.S., Shkuratov, O.I., Evsukov, T.O. (2018), "Scientific bases of ekologo-ekonomikal study of the landed resources", Balanced Nature Using, vol. 3, pp. 106—112.

4. Tretyuk, A.M. and Drugak, (Tretyuk), V.M. (2013), "Forming of permanent land-tenure of rural territories: European experience", Organization of the use land, cadastre and monitoring of the land, vol. 1—2, pp. 64—73.

5. Kotikova, O.I. Sohnich, A.Ya. and Babich, M.M. (2013), Priynyattya kompromisnih rishen u silskogospodarskomu semlekoristuvannya [An acceptance of compromise decisions is in agricultural land-tenure], Ilion, Mykolaiv, Ukraine.

6. Babmindra, D.I. and Busa, D.V. (2015), "Ecological and economical nature and forming of investment attractiveness of land-resource potential", Announcer of the Zaporizhzhya national university. Economic sciences, vol. 4 (28), pp. 72—80.

7. Alekseenko, L.M. and Oleksienko, V.M. (2003), Ekonomichny tlimachny slovník: vlasnist, privatizaciya, rinok cinnih paperiv [Economic explanatory dictionary: property, privatizing, market of equities], Ternopil, Akton, Ukraine.

8. Rayzberg, B.A. Lozovsky, L.Sh. and Starodubceva, E.B. (1999), Sovremenny ekonomichesky slovar [Modern economic dictionary], 2-d ed., Infra, Moscow, Russia.

9. Busel, V.R. (2001), Veliky tлумachny slovník ukraínskoy movy [Large explanatory dictionary of Ukrainian], VTF "Perun", Irpin, Ukraine.

10. Melnichuk, O.S. (1985), Slovník inshomovnih sliv [Dictionary of foreign words], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2019 р.